Medie- och kommunikationsvetenskap
vid Institutionen för kommunikation och medier
Lunds universitet MKVA22:4, VT 2013

Aladdin

- En studie kring stereotyper och postkolonialism i populärkultur

Handledare: Emilia Ljungberg
Författare: Jonna Funestrand

Abstract

Titel: Aladdin– en studie kring stereotyper och postkolonialism i populärkultur

Författare: Jonna Funestrand

Institut: Medie- och kommunikationsvetenskap, vid Institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet

Kurs: MKVA22:4, B-uppsats, VT 2013

Handledare: Emilia Ljungberg

Syftet med uppsatsen är att analysera hur företaget Disney använder sig av stereotyper i framställning av icke-västerländska kulturer. Syftet är att titta på både en konnotativ och denotativ analysnivå och på så sätt se både en övergripande icke-västerländsk stereotyp samt en mer nyanserad bild av olika sorters stereotyper som förekommer. Uppsatsen innehåller även en analys om det förekommer så kallade symboliska etniciteter som är skilda från den faktiska stereotypen. Huvudfrågeställningen i denna uppsats är; Hur används stereotyper i ”Aladdin”?
För att besvara frågeställningen används kvalitativ textanalytisk metod samt semiotik. Tillsammans med detta används teori kring stereotyper både som begrepp och i samband med populärkultur samt postkolonial teori och teori kring fenomenet ”den andre”. Det material som studien kretsar kring är Disneys ”Aladdin” (1992) då denna film utspelar sig i en icke-västerländsk miljö. De slutsatser som kan dras av analysen är att den generella bilden av kulturen i filmen är positiv och går emot den postkoloniala teorin. I scener och sekvenser däremot, framförallt där vakter, handelsmän eller Jafar är inblandad, bekräftas den negativa stereotyp som väst ger öst i enighet med den postkoloniala teorin. De flesta karaktärer i filmen har samma symboliska och faktiska tillhörighet, med undantag från Aladdin, Jasmine och sultanen. Huruvida karaktärens roll påverkar framställandet av karaktärens etnicitet går inte att svara på, däremot finns ett tydligt samband mellan de egenskaper som ges till österländska och onda karaktärer samt symboliskt vita och goda karaktärer.

Nyckelord: Aladdin, Stereotyper, Postkolonialism, Öst, Semiotik

Innehåll

1. Inledning 1

1.1 Tidigare forskning 2

2. Syfte och frågeställning 2

3. Metod 3

3.1 Tillvägagångssätt 3

3.2 Material och vetenskaplig litteratur 4

3.3 Kvalitativ textanalys 5

3.4 Semiotik 5

3.4.1 Denotation och konnotation 5

4. Teori 6

4.1 Stereotypbegreppet 6

4.1.1 Stereotyper i populärkultur 7

4.1.2 Olika tillhörigheter och kodning 7

4.2 Postkolonial teori 8

4.2.1 ”Vi” och ”den andre” 8

4.3 Olika perspektiv 9

5. Analys 10

5.1 Generell framställning 10

5.1.1 Stereotypifiering eller typifiering 10

5.1.2 Gemensamma attribut 11

5.2 Grupper i Agrabah 13

5.2.1 Etnisk stereotyp 15

5.2.2 Symbolisk tillhörighet 17

5.3 Etnicitet och roll 19

5.3.1 Karaktärens roll 19

6. Diskussion 21

7. Slutsatser 23

Referenslista 26

Böcker 26

Internet 27

Film 28

1. Inledning

Vi vet ofta vad vi har att förvänta oss av filmer. James Bond följer sin strikta linje av händelser och går det en amerikansk kriminalare på tv finns det ofta ett utländskt hot från terrorister. Vissa karaktärer dyker upp om och om igen, de presenteras och representeras efter samma mönster och koder, vilket gör att vi lättare kan identifiera karaktärerna. Detta har gjort att stereotypbildning har blivit något väldigt intressant att analysera. En stereotyp innebär en förenklad bild av en grupp människor som har liknande attribut och beteendemönster enligt Lindgren (2009:91).

Anledningen till mitt val av ämne grundar sig i mitt intresse för hur stereotypa framställningar påverkar samhället genom olika medier. Mitt intresse i stereotyper ledde mig vidare mot Edward Saids (1978) postkoloniala teori och Richard Dyers (1993:1f) teori som innebär att genom representation påverkas både vår syn på andra och på oss själva. Eftersom jag själv, och säkert många med mig, har känt att medias bild av olika kulturer ofta är just ensidig och bidrar till de stereotypa föreställningar som vi (i västvärlden) redan har av andra (oftast icke-västerländska) länder intresserar detta ämne mig djupt.

Adilifu Nama (2008:64) menar att stereotyper inte bygger på enbart faktiska attribut som exempelvis hudfärg utan även symboliska attribut och sociala koder, vilket jag kommer förklara mer ingående i teoriavsnittet. Detta fick mig intresserad av att välja en film som är gjord ur ett västerländskt perspektiv, men som utspelar sig i en icke-västerländsk kultur och därmed blev valet ”Aladdin” (1992).

För att läsare som inte har sett filmen ska få en sammanfattning och en övergripande förståelse av handlingen i filmen ”Aladdin” använder jag mig av Disneys egen presentation:

”Gatusmarta tjuven Aladdin faller pladask när han kolliderar med den frigjorda prinsessan Jasmin i den förtrollade staden Agrabah. Denna kärlekskranka "oslipade diamant" har ingen aning om hur livet kommer att förändras när han luras av den onda Jafar att hämta en magisk lampa. När Aladdin och hans apa Abu upptäcker den skojfriska Anden inuti lampan väljer de att behålla den för sig själva. Anden beviljar Aladdin hans önskan att bli en prins, men han inser snart att bara genom att vara sann mot sig själv kan han besegra Jafar och vinna Jasmines hjärta” (Disney.go.com, författarens översättning)

1.1 Tidigare forskning

Tidigare forskning inom detta område handlar mycket om analys av animerade filmer och stereotypanalyser (Bernstein & Strudlar, 1997, Giroux & Pollock, 2010, Bell et al., 1995). Det finns även studier om filmföretaget Disney och analyser av deras filmer, framför allt utifrån genusperspektiv och värderingar. När jag sökte på forskning inom detta ämne hittade jag ingen studie där man studerar stereotyper utifrån min metod och frågeställning. Det finns forskning kring Disneys framställning av etniska minoriteter och om hur Hollywood porträtterar östländerna i allmänhet, men i båda dessa fall ligger fokus på terrorism. Matthew Bernstein och Gaylyn Studlar tar upp framställningen av öst och orientalism i Disney i boken *Visions of the east: orientalism in film* (1997). Denna bok ligger relativt nära mitt studieämne utan att konkret ta upp min vinkling och kan vara ett bra material att läsa i om man är intresserad av ämnet. *The Mouse that Roared* (Giroux & Pollock, 2010) och *From Mouse to Mermaid* (Bell et al., 1995) är ytterligare två väldigt intressanta böcker som analyserar Disneys framställning av olika karaktärer och kulturer. Dessa två böcker har relativt lika inriktning och tittar på värderingar och mallar som Disney använder sig av, bland annat att de vänder sig till föräldrarna för att hjälpa till med barnuppfostran och att de använder sig av oskuld, nostalgi, hämnd, personligt lidande och propaganda i sina filmer för att fånga publiken (Giroux & Pollock, 2010:44ff, Bell et al., 1995:92ff). Giroux och Pollock (2010) antyder att Disneys sagor är fyllda av stereotypa skildringar som påverkar unga negativt i form av felaktiga värderingar och syn på samhällen. I motsats till Giroux och Pollock (ibid) står dock Rönnberg (2001). I *Varför är Disney så populär?* (ibid) menar Rönnberg att Disney istället skapar positiva effekter hos barnen, som glädje, skratt och ett vidgat perspektivseende och en mer utvecklad fantasi.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att förstå hur Disney använder olika faktiska och symboliska etniciteter, hur dessa kan förstås i relation till karaktärens roll samt hur den österländska kulturen och stereotypen kommer i uttryck. Detta gör att uppsatsen bidrar till en ökad kunskap om användningen av stereotyper inom film, med fokus på framställning av österländska stereotyper utifrån ett västerländskt perspektiv.

Huvudfrågeställning:

- Hur används stereotyper i ”Aladdin”?

För att besvara huvudfrågeställningen och strukturera uppsatsen kommer jag använda mig av delfrågor. Dessa frågor är uppdelade i några av de ämnen som jag intresserat mig för, och som nämndes tidigare i inledningen, samt stycket här ovan.

Delfrågor:

- Hur porträtteras mellanösterns kultur/stereotyp i Disneys ”Aladdin”?
- Vilka faktiska stereotypa grupper finns i ”Aladdin”?
- Finns några andra symboliska tillhörigheter och i sådana fall, hur kommer de i uttryck?
- Till vilken grad porträtteras karaktärerna efter etnicitet i förhållande till deras roll?

I denna uppsats utgår jag ifrån Manchels (1973) perspektiv om att det finns stereotyper i film och att filmen ofta är beroende av dessa. Jag kommer kort visa på, i det inledande stycket av analysen, hur det rör sig om vad Stuart Hall (2001, 2007) kallar stereotypifiering av karaktärer i filmen istället för en typifiering. Att istället ta reda på huruvida det faktiskt finns stereotyper i film ligger utanför denna uppsatsens ramar.

3. Metod

I denna studie används en kvalitativ metod genom textanalys och semiotik. Eftersom alla har olika referensramar och skapar olika betydelser för vad tecken symboliserar är de slutsatser och den diskussion som förs i analysen ett resultat av de referensramar jag har. Detta gör, trots ett försök till en objektiv synvinkel, att resultatet kommer påverkas av detta.

3.1 Tillvägagångssätt

För att få en uppfattning av vad för teori, metod och inriktning som var lämplig för studien inleddes uppsatsarbetet med att titta på filmen ”Aladdin”. Efter att ha gått igenom avhandlingar och böcker efter idéer valdes de områden som uppsatsen skulle innehålla; teorier kring stereotyper och dess användning i filmindustrin, olika sorters och nivåer av stereotyper, avkodning och postkolonial teori. Jag var tidigt inriktad på att använda mig av en kvalitativ textanalytisk metod på materialet eftersom intervjuer eller enkätundersökningar skulle ge en bild av hur människor upplever och uppmärksammar stereotyper i filmer och inte en djup

analys av hur stereotyperna framställs i filmen. De fördelar som finns med en kvalitativ analys är att man arbetar med ord och text istället för siffror och data som vid en kvantitativ metod. Man tittar på en helhet, söker mönster och gemensamma drag och syftet är att förstå det specifikt mänskliga. (Östbye, 2004)

Under arbetet med teori och analys började jag med att hitta de teorier som jag tidigt insåg skulle behövas i arbetet med analysen. Utgångspunkten blev teorier kring stereotypbegreppet och postkolonial teori i koppling till beskrivningar av icke-västerländska kulturer och jag gick därefter djupare in och applicerade dessa på ”Aladdin”. Efterhand som analysarbetet pågick, lades teoridelar till som behövdes för att ge mig ytterligare verktyg. Exempelvis Rönnberg (2001) som talar om onda och goda karaktärer, samt teori om stereotyper i samband med populärkultur. Under arbetet med analysen utgick jag från de olika områden som tidigare nämnts; symboliska och faktiska stereotyper, stereotypa grupper samt gott och ont som en struktur för att inte sväva utanför ramen kring frågeställningen.

3.2 Material och vetenskaplig litteratur

För att få en bred uppfattning om de olika begrepp som används i teoriavsnittet och analysen, har jag försökt samla information om dessa från flera olika källor. Jag har försökt hitta generella teorier som inte bara passar in för denna specifika studie utan som även fungerar i större sammanhang. Jag har exempelvis använt teorier om stereotyper som både är anpassade till film och samhället i stort och flera olika författare inom samma område för att få olika perspektiv och vinklingar på begreppen. Några som jag använder mig av är bland annat Simon Lindgren (2005, 2009), Adilifu Nama (2008) och Ania Loomba (2005).

De källor som jag använder kommer från forskare och professorer inom bland annat film, media, orientalism och sociologi som är allmänt accepterade, använda och är välkända sedan tidigare. Detta för att få en ökad vetenskaplig reliabilitet och validitet. Edward Said (1978), Stuart Hall (2001, 2007) och Richard Dyer (1993, 2005) är några av dessa.

Eftersom jag var intresserad av att studera Disneys framställning av icke västerländska folkslag har jag valt en film som utspelar sig i en icke västerländsk eller amerikansk miljö. Det är en av anledningarna till valet av filmen ”Aladdin” från 1992. Självklart kan inga generella slutsatser tas av studien, då dess omfattning inte är tillräckligt stor för att möta de kriterierna, tanken är istället att visa på exempel av ett fenomen.

3.3 Kvalitativ textanalys

Textanalys handlar om hur bakomliggande meningar skapas i texten och vad som ”händer i texten” (Ekström & Larsson, 2012:155). Detta används genom att hitta och gå in på bakomliggande meningar i medietexten och genom dessa dra slutsatser kring stereotypa framställningar. Textanalysen kan ge underlag som hjälper till att förstå, förenkla slutsatser och se samband enligt Östbye (2004:70). Risken blir dock att forskarens tolkningar är allt för personliga, vilket gör att forskaren ständigt måste försöka ha ett objektivt förhållningssätt till texten. Textanalys lyfter även fram aspekter hos filmer som inte framkommer ifall man skulle sakna begrepp för att beskriva dem, vilket gör att textanalys ger kunskap om filmer som inte kan uppnås genom intervjuer (ibid).

Att studera medietexter innebär enligt Silverstone (Östbye, 2004:64ff) att få kunskap om texterna. All kommunikation och gestaltning sker med tecken, vilket är en anledning till användningen av textbegreppet, och skapar sin betydelse i relation med andra tecken i en kontext (ibid). För att få en övergripande bild och för att komma åt det stora sammanhanget i texten kommer jag därför gå in på de sekvenser där individuella stereotyper ges i uttryck, men även tecken på den österländska stereotypen som finns genom hela filmen.

3.4 Semiotik

Semiotik innebär en studie av tecknet. Det finns många olika analytiska tyngdpunkter inom semiotiken, trots detta är det mest betydande verktyget just tecken (Lindgren, 2005:82ff). Pierce definierar begreppet tecken som, ”allt som på ett eller annat sätt står för något annat för någon” (Gripsrud, 2002:148f). Ett tecken kommunicerar olika saker vilket bestäms av människor, dessa har sina olika föreställningar om samhället och en världssyn som appliceras på tecknet (Ekström, 2008:17ff). Tecknet blir på så sätt en symbol som innebär en sak för en social sfär men som kan betyda något annat för en annan sfär med andra referensramar, tecknet är alltså inte bestående utan förändras beroende av kontext (ibid).

Semiotik går ut på att se dolda betydelser i texter med hjälp av tecken (Östbye, 2004:66ff). Syftet med semiotik är att tolka en text och sedan studera underliggande meningar och budskap som förmedlas (ibid).

3.4.1 Denotation och konnotation

För att förstå olika tecken och vad de betyder och innebär i det fält som studeras måste man

tolka de olika tecknen både på en konnotativ och på en denotativ nivå (Ekström, 2008:24f). Det finns många målande förklaringar av dessa två nivåer, både från Lindgren (2005:82ff), Ekström (2008:24f) och Östbye (2004:68), men sammantaget så innebär den denotativa nivån den direkta betydelsen av ett objekt, det bokstavliga utan en djupare kontext. Den konnotativa nivån innebär istället att man drar en kulturell slutsats om objektet, ett meningsskapande vilket ger ett djup i det man ser, den skapar en betydelse för vad bilden kommunicerar (Ekström, 2008, Lindgren, 2005, Östbye, 2004).

4. Teori

I denna uppsats ligger fokus på postkolonial teori och teorier om stereotyper. För att definiera dessa begrepp och ge en övergripande bild av de teorier som jag senare kommer använda mig av i analysen kommer här en presentation av dessa teorier.

4.1 Stereotypbegreppet

När man talar om stereotyper är det viktigt, enligt Stuart Hall (2001, 2007), att känna till skillnaden mellan stereotypifiering och typifiering. Utan begreppstypifiering är det nästan omöjligt för människan att förstå världen; vi är beroende av ett ”system av representationer ”och vi förstår praktiken i form av typifiering. Stereotypifiering innebär att man skär ner på någon/någots egenskaper och skapar en förenklad karaktär. Till skillnad från typifiering menar Hall att stereotypifiering istället är en del av bibehållandet av en social och symbolisk ordning. Stereotyper består av binära motsatser och det är skillnaden mellan paren och grupper som står i centrum och bär mening. Dessa motsatspar är inte neutrala utan det finns maktförhållanden mellan dem. Det sätts upp en symbolisk gräns mellan det normala och det avvikande, mellan vi och dem och är enligt Hall ett nödvändigt begrepp i diskussionen av populära representationer av rasskillnader. (Stuart Hall, 2001:257ff, 2007:234ff.)

En stereotyp kan beskrivas på flera olika sätt, men generellt är det att människor gör en grov förenkling kring en grupp människor som agerar och klär sig liknande. Det är oftast lättare för andra som inte ingår i gruppen att kategorisera en grupp efter deras hobbyer, kläd- eller musikstil eller andra attribut och beteendemönster. En stereotyp är en människa som följer de mönster och tecken som är accepterade inom den gruppen. (Lindgren, 2009:91)
Pickering (2001) menar att stereotyper är ensidiga karaktäriseringar av andra. Stereotyper finns i alla sorters diskurser och kan dras ur olika ideologiska antaganden och används i ett

försök att placera in människor och kulturer i fack utifrån ett privilegierat perspektiv (ibid:47). Denna teori tar även Weigman (2009:169) upp och menar även att om en karaktär är för uppenbart stereotyp kan en person med samma etnicitet skjuta den ifrån sig.

Att stereotyper bidrar till maktskillnader, håller även Adilifu Nama (2008:43) med om. Hudfärg, hårtextur och ansiktssymmetri används inte bara för att dela in människor i olika etniska grupper utan för att motivera skillnader och där emellan skapas synen på över- och underlägsna raser (ibid). Vidare menar Nama (ibid) även att detta ligger i grund för ett koncept som kallas etnisk renhet. Genom en vetenskaplig jargong och vilseledande kopplingar till darwinism legitimeras sociala och inte minst sexuella gränser mellan raser (ibid).

4.1.1 Stereotyper i populärkultur

Richard Dyer menar i ”The matter of image” att porträtteringen av sociala grupper i populärkultur bidrar till att forma och förstärka den stereotypa bilden som den berörda gruppen ingår i. Dyer menar att hur sociala grupper är behandlade i representationer och presenteras om och om igen i populärkultur påverkar hur andra ser på dem, samt hur de ser på sig själva. Hur vi ser på oss själva bestäms delvis av hur vi behandlas och hur vi behandlar andra bygger på hur vi ser på dem, vilket kommer från dessa representationer. (Richard Dyer, 1993:1f)

Stereotyper används även för att vi ska identifiera oss med de karaktärer som inte blir tilldelade stereotyper. Även om vi inte identifierar oss med hjälten så gör stereotyperna att vi definitivt inte identifierar oss med de andra karaktärerna och därmed hamnar i samma normativa grupp som hjälten. (Hayward, 2010:385)

Eftersom film inte kan använda detaljer i samma mening som skriftlig text är film ofta beroende av stereotyper för att förmedla information om en karaktär (Manchel, 1973).

4.1.2 Olika tillhörigheter och kodning

Adilifu Nama (2008:64) menar i sin bok *Black Space* att en karaktär kan ha en faktisk rastillhörighet, men en helt annan symbolisk tillhörighet. Detta innebär att en karaktär kan ha ett faktiskt österländskt ursprung och samtidigt vara symboliskt vit. Dyer (2005:2) anser att om en karaktär inte tilldelas en ras antas denna direkt vara vit. Detta menar han beror delvis på målgruppen men framförallt på att amerikansk film generellt är gjord ur den vita mannens

synvinkel (ibid:45).

Vi identifierar inte enbart efter hudfärg menar Lunde (2010:55) utan även genom socialt uppförande och genom essentiella normativa koder. Trots vit hudfärg lär vi oss andra koder och beteenden som vi använder för att bli betraktade som vita (ibid). Hur vi uppfattar att en person från ett visst land eller från en viss kultur ska se ut och uppträda har alltså även att göra med attityder och attribut (Björkvall, 2012:312).

När man studerar stereotyper har man ofta med sig en förkunskap om hur studieobjektet får och inte får bete sig i det fält som han/hon studeras i. När studieobjektet agerar och interagerar på ett visst sätt måste forskaren tolka och avkoda det som sägs och sker men det är sättet som studieobjektet säger, agerar på som gör han/hon till en stereotyp. (Hinton, 2003:138f)
Dessa attribut och händelser blir begriplig genom igenkännbara mönster som hör till olika identiteter.

4.2 Postkolonial teori

För att få förståelse av begreppet postkolonialism använder jag en definition av Edward Said som ofta används i samband med forskning kring stereotyper, framställningen av öst och postkolonial teori.

Postkolonial teori går ut på att västvärlden definierar sig själv utifrån icke-västerlänningar (Said, 1978). Said menar i sin bok *Orientalism* att östvärlden har blivit skapad som annorlunda och blir beskrivet av Europa och västvärlden som dess motsats (ibid:64).
Said talar om en Lord Cromer och hans beskrivning av öst som ett sätt att visa på ”synen av den andre”. Cromer, som var brittisk kolonialpolitiker i Egypten under början av 1900-talet, beskrev österlänningar som en motsats till européerna; som lögnare, lättlurade och att de hade så oorganiserade hjärnor att de inte kunde förstå sådant som en européomedelbart skulle förstå. (ibid:110f)

Enligt både Eriksson m.fl. （1999:20) och Landström （2001:12f) är Said den första att tala om hur västvärlden ser sig som en överlägsen civilisation. Postkoloniala filosofer anser att kolonialismen än idag påverkar världen (Eriksson m.fl., 1999:17).

4.2.1 ”Vi” och ”den andre”

Tanken om ett ”vi” mot ”dem” eller tanken om icke-västerlänningar som ”den andre” är

genomgående i både postkolonial teori och teorier kring stereotyper (Dyer, 2005, Eriksson m.fl., 1999, Hall, 2001, 2007, m.fl.). Tidigare har jag tagit upp Stuart Halls (2007) binära motsatser vilket hör ihop med detta.

Loomba skriver att kolonialismen har förändrat det sätt väst tänker om sin egna globala existens och kunskap kring ”oss” och ” de andra”. Hon menar att kolonialismen handlade om att ta över andra länder och att den som tog över landet porträtterade det kolonialiserade folket som ”underdogs” och gjorde klassifikationen ”vi” och ”dem”, även kallat ”West and the rest”. ”Vi” porträtteras som civiliserade och ”de” som barbarer. (Loomba, 2008:9)

Att belysa olikheter hjälper väst att idag upprätthålla och berättiga sin makt och rikedom (Eriksson m.fl., 1999:20). Den som har makten att beskriva en annan persons liv och erfarenheter har även kontroll över vems erfarenhet som visas och hur den visas (Landström, 2001:12). Enligt Kullander (2005:30) gör detta att vi identifierar genom ”you know who you are by telling who you are not”.

4.3 Olika perspektiv

Som en motpol till de många kritiska teorierna i denna uppsats står Rönnberg med en positiv utgångspunkt kring animerad film och Disney (2001). I sin bok *Varför är Disney så populär?* skriver hon att problematiken inte är att barn tar skada utan att vuxna gärna övertolkar och inte försöker förstå filmerna utifrån barns utgångspunkter (Rönnberg, 2001:15). Rönnberg menar att barnen lever i nuet och skapar sig en förståelse av omvärlden så som den ser ut just nu (2001:9). De har en horisontell kulturvärdering med fokus på nuet medan vuxna har en vertikal, där de hela tiden ser till framtiden och ”barnens utveckling och uppåtstigande mot vuxenstatus” (ibid).

Rönnberg berör även onda och goda karaktärer. Hon beskriver att Disneys värderingar kring solidaritet och demokrati kommer fram genom olika framställningar av karaktärer i filmerna. Rönnberg menar att Disney använder sig utav klasskillnader som ett medel att visa olikheter mellan onda och goda karaktärer. De rika är ofta onda och de fattiga goda. Egenskaper som är typiskt onda för Disney är enligt Rönnberg girighet, pengafixering, självviskhet och att vara maktgalen. De goda är motsatsen till dessa: att kunna sammarbeta, vara osjälvisk, omtänksam och demokratisk. (Rönnberg, 2001:113f)

5. Analys

Denna analysdel kommer att inledas med en analys av de faktiska stereotyperna i filmen. Först kommer jag att analysera den denotativa nivån och hur de allmänna och oftast förekommande stereotyperna ges i uttryck i filmen. Därefter kommer jag gå in på en diskussion och analys av förhållandet mellan uttrycket av den etniska tillhörigheten och karaktärens roll. Slutligen kommer jag analysera användandet av symbolisk tillhörighet, ifall detta förekommer och hur det ges i uttryck i ”Aladdin”.

Valet av kvalitativ textanalys tillåter mig enligt Ekström & Larsson (2012:155) att gå på djupet av filmen, titta på en helhet och se hur bakomliggande meningar skapas, vilket då kommer ske utifrån en västerländsk kontext. Metoden utgör ett verktyg att se bortom det ytliga, bortom historien om Aladdin, och att tillsammans med teorin se hur man gestaltar västerländska ideal i ”Aladdin” och ställer det mot de övriga österländska.

För att förstå hur tecken och symboler bildar en helhet behöver man titta på karaktärernas attribut, så som kläder, fysiska utseende och beteende och därefter tolka dessa för att kunna göra kopplingar till de stereotyper som porträtteras (Lindgren, 2009:62ff).

5.1 Generell framställning

I detta avsnitt kommer jag titta på den bild som ges av folket i Agrabah utifrån en semiotisk och denotativ analysnivå, det vill säga den allmänt tydliga bilden (Östbye, 2004:68).

I första steget kommer jag kort fastställa hur det rör sig om en stereotypisk framställning av kulturen istället för vad Hall (2001) beskriver som typifiering. Därefter kommer jag att analysera den generella bilden av kulturen och folket samt gå in på de karaktärsdrag som visas.

5.1.1 Stereotypifiering eller typifiering

Typifiering handlar om ett ”system av representationer” som hjälper oss att kategorisera och förstå världen (Hall, 2001:157ff). Karaktärerna i filmen ”Aladdin” följer ett system av representationer för att publiken lättare ska förstå handlingen. Dock använder sig ”Aladdin” av en förenklad och generaliserad bild av den kultur och de människor som den presenterar. Exempel på detta är ensidiga representationer där alla bär liknande kläder och har ett liknande utseende, vilket enligt Pickering (2001:47) är vad som definierar en stereotyp. Enligt Manchel

(1973) skulle anledningen till detta vara på grund av att filmer inte kan förmedla en bred detaljrikedom och därför är beroende av stereotyper för att förmedla information om en karaktär. Genom att använda en kvalitativ textanalytisk metod istället för en kvantitativ får jag lättare att fånga aspekter i filmen som har med stereotyper att göra (se fördelar i 3.1) (Östbye, 2004). Robyn Weigman (2009:159) beskriver att stereotyper kommer från beskrivandet av en grupp som har gemensamma egenskaper som stammar från en naturlig, ursprunglig essens, samt att stereotyper är statiska och endimensionella. Detta är den sortens stereotypbildning som ”Aladdin” skapat, en ensidig beskrivning av en grupp människor vilka jag nu ska presentera och analysera.

5.1.2 Gemensamma attribut

Karaktärerna i ”Aladdin” har liknande utseende för att representera en folkgrupp i en österländsk kultur. Deras gemensamma attribut, vilket gör dem till en helhet och en stereotyp beskrivning av ett folkslag och kultur, består framförallt av det fysiska utseendet. Denna beskrivning av folket innefattar alla karaktärer i viss mån. De som står ut från mängden kommer jag senare gå in på och analysera djupare, men detta avsnitt handlar om attribut som en så stor majoritet av karaktärerna innefattar att den kan ses som en generell bild av hela folkslaget som beskrivs.

Semiotik menar att tecken är kontextbaserade och kommuniserar olika saker beroende på sammanhang. Detta har betydelse i tolkningen av karaktärernas attribut då man ser på dessa utifrån sin egen kontext. Denna kontext baseras bland annat på postkolonial teori vilken handlar om hur väst framställer öst. Karaktärernas fysiska attribut innefattar svart hår, förutom de äldre som har grått, brun hy och svarta ögon. Männen har markerade ögonbryn, stora näsor och oftast inte en attraktiv kroppsform utan är istället oproportionella eller överviktiga. Detta förekommer även hos kvinnorna i staden. Karaktärerna ges en grov förenkling genom att de agerar och klär sig på ett liknande sätt. De följer samma mönster vilket enligt Lindgren (2009:91) är kriterier för en stereotypisk grupp.

Männen och kvinnorna har olika kläder, men de är som nämnts lika och enhetliga, med få undantag. Dock varierar klädseln efter karaktärernas status. Män med hög status har ljusare kläder och ofta turban i kontrast med de dämpande alldagliga färger som förekommer i större delar av staden. Kvinnornas klädsel minskar däremot i mängd vid hög status, de bär då istället pannband/diadem, magtröja och harembyxor i klara färger för att skiljas från mängden. Dessa

kläder påminner även om den syn som väst har på österländska magdansöser eller konkubiner.

Björkvall (2012:312) menar att vissa fysiska attribut är knutna till vissa kulturer eller stereotyper; på samma sätt som vi förknippar mustascher och kraftiga ögonbryn som manliga attribut kan man se genom tillämpningen av en konnotativ analysnivå att det mörka håret, fezer och harembyxor i denna kontext förknippas med den österländska kulturen och stereotypen.

I den helhetsbild som ges av Agrabah kan man se den naturliga och ursprungliga essensen som Weigman (2009:159) talar om då staden är mystisk och vacker. Invånare i bakgrunden, vanligtvis en blandning av karaktärer, bildar en folkmassa och ges en neutral framställning. Deras utseende gör att de sammanfaller som ett gemensamt folkslag. Denna helhetsbild som ges av staden och folket är mer blomstrande och organiserad än den ociviliserade bild som Edward Said (1978) menar att västvärlden ofta ger av öst. Bilden av att västvärlden ser sig själv som en överlägsen civilisation och att öst är dess motsats är inget som den generella bilden i ”Aladdin” beskriver. Saids Lord Cromer menade att:

> ”The Orients cannot walk on a road or a pavement (their unorganized brains cannot understand what the European immediately understand, the fact that they are for walking on)” (Said, 1978:110-111)

Denna nedvärderade syn av öst, och indirekt även den syn som Saids (1978) postkoloniala teori menar, om att det förekommer ett västerländskt förtryck av öst, framkommer därigenom inte i det direkt intrycket (denotativ analysnivå) av staden och folket i Agrabah.

På den konnotativa nivån i vissa sekvenser i filmen finns dock vissa tecken av den negativa framställning som Said (1978) talar om. Den livfulla marknaden visar på aktivitet, men även ignorans, intolerans, brist på medlidande och förståelse gentemot andra. Många av de manliga karaktärerna bär vapen och har barbariska egenskaper såsom att de är våldsamma, lättlurade och oempatiska, vilket är typiskt för framställningen av öst enligt både Edward Said (1978:110f) och Stuart Hall (2001:243ff). Detta visas framförallt under scener på marknaden, bland annat då Jasmine besöker marknaden för första gången. Då ger hon ett äpple till ett barn utan att tänka på betalning och blir nästan av med handen, vilket kan ses som ett tecken på ett primitivt straff i en ociviliserad kultur. Den denotativa analysnivån är här det vi ser med en gång, handlingen att mannen försöker hugga av Jasmines hand. Vid detta tillfällen visas egenskaper som brist på omtänksamhet och moral, och tyder på våldsamma och egoistiska

egenskaper. Dessa egenskaper är enligt Said (1978: 64f) typiska i framställningen av öst som en motsats till den civiliserade västvärlden och bidrar enligt den postkoloniala teorin till upprätthållandet av väst som en överlägsen civilisation. Den konnotativa nivån är däremot bildens tolkning, associationer och bibetydelser, vilket enligt postkolonial teori blir bilden av en våldsam och aggressiv man kopplat till den österländska etniciteten.

Egenskaperna, som enligt den postkoloniala teorin tyder på en negativ framställning av öst (Said 1978), kan utifrån semiotik betyda någonting annat i en annan kontext. Det kan man framförallt se då Rönnberg (2001) har en annan syn på framställningen och analysering av film. Tecken i filmen som analyseras som negativa beror enligt Rönnberg (ibid) på att vuxna och barn har olika förhållningssätt och att vuxna har svårt för att sätta sig in i barns perspektiv. Rönnberg (ibid) menar till skillnad från Saids postkolonialism att filmerna inte påverkar barn negativt då barn inte analyserar filmen likadant. De analyserar utifrån nuet istället för vuxnas fokus på framtiden (ibid). Vilket blir ett tydligt exempel på hur kontexten påverkar tolkningen av tecken.

Enligt Dyer (1993:1f) kan denna negativa presentation göra att vi (i väst) behandlar österlänningar som våldsamma och opålitliga och att de även själva ser sig själva på detta sätt. Detta eftersom vi enligt Dyer (ibid) ser oss själva som vi blir behandlade och vi blir behandlade baserat på hur vi ses, vilket delvis baseras på representationer som denna.

Både köpmän och vakter, i majoriteten av de scener som de är med i, drar snabbt vapen vid snatteri vilket kan visa på att detta inte bara hör till karaktärer som ofta framställs som aggressiva (t.ex. vakter), utan är mer vanligt i kulturen i stort. När vi tar med oss handlingen och associationen till handhuggning ut ifrån filmens österländska kontext med oss in i det västerländska samhället ter sig handlingen barbarisk. Att de ofta drar vapen kan tänkas tyda på en hög okontrollerad kriminalitet, vilket tidigare har nämnts kan vara ett tecken på ett primitivt och ociviliserat samhälle, en binär motsats till västvärlden (Said, 1978).

5.2 Grupper i Agrabah

I detta avsnitt kommer jag dela in befolkningen i mindre representativa undergrupper. För att begränsa och gå in djupare på vissa delar kommer jag beskriva fyra olika stora grupper som förekommer och är utmärkande i filmen. Utöver dessa finns även mindre grupper, som fakirer, ormtjusare och magdansöser som bidrar till den, över lag, österländska stereotypa framställningen. De olika grupper som presenteras i filmen är kategoriserade efter attribut och

attityd. Enligt Lindgren (2009:91) kategoriserar man andra grupper genom deras hobbyer, kläder, musikstil eller andra attribut och beteendemönster, vilket även jag använder mig av i min indelning av grupperna.

Den första gruppen har tidigare nämnts och analyserats; de neutrala människor som används i syfte att fylla ut och agera som en stor massa. Dessa förekommer i scener som utspelar sig i staden, exempelvis när Aladdin och Jasmine befinner sig på marknaden och när Jasmines friare besöker palatset. Folkmassan består då av människor i olika storlekar och åldrar som binds ihop genom de fysiska attribut som tidigare nämnts (hår, ögonfärg och klädsel).

Den andra gruppen representerar Jafars vakter. Dessa hör till sultanens palats, men agerar på order av Jafar. De presenteras tillsammans som våldsamma, sluga, aggressiva och själviska. De visas tydligt som en grupp som inte lägger stor vikt vid lagen utan gör det som gynnar dem och de är skoningslösa. Exempelvis då Jafar beordrar vakterna att slå ner, fängsla och dränka Aladdin genomför de detta utan att reflektera kring vilket brott som den behandlingen kräver. Deras gemensamma attribut betecknas inte endast av deras beteende och egenskaper utan även här finns ett gemensamt utseende. De har ett hårdare ansiktsuttryck än den neutrala befolkningen och ett groteskare utseende för att visa på en hård attityd och våldsamma erfarenheter. Deras kroppsform är större än de andra i staden och de har likadana uniformer som visar att de är vakter.

En tredje grupp är handelsmännen. De har olika fysiska attribut, som utseende och klädsel. Deras gemensamma drag är deras beteende. Handelsmännen beskrivs som aggressiva mot eventuella tjuvar. De aktivt lockar sina kunder att köpa diverse varor och de är lättlurade då Aladdin stjäl mat. Den första handelsmannen som presenteras i introlåten till filmen, och som även berättar historien om Aladdin, framställs även som en lömsk och listig lurendrejare. Han försöker sälja varor till tittaren som inte fungerar. Tittaren (eller kameran) vänder sig bort från köpmannen och då tar han istället fram lampan och försöker sälja denna genom att berätta historien om Aladdin. Då han försöker lura tittaren framställs han som en lömsk och listig bedragare fram till dess att han förstår att ”vi” (som tittare) inte går på hans lögner.

De mer framträdande karaktärerna utgör den sista gruppen. Aladdin och Jasmine samt sultanen och Jafar. De skiljer sig alla fyra genom att stå ut i samhället på grund av sin position (Jasmine, sultanen och Jafar som överklass och Aladdin som underklass) och de lever isolerat från de andra invånarna. Jasmine och sultanen lever isolerat på grund av sin klass genom att

de inte ska beblanda sig med de vanliga människorna. Aladdin däremot beblandar sig med de andra människorna i staden men lever isolerat och ensamt. I likhet med befolkningen i staden har de samma fysiska attribut; de har alla svart hår (sultanen grått med mörka ögonbryn) och svarta ögon och brun hy. Deras kläder är i samma stil som befolkningens (de har harembyxor, väst och turban), men Aladdins kläder är lappade och enkla medan Jasmines och sultanens kläder är utsmyckade. Jafars klädsel är mest avvikande då den är heltäckande och mörkare än de andras.

5.2.1 Etnisk stereotyp

När man observerar en stereotyp ska man enligt Ekström (2008:75) titta på gruppens attribut; kläder, fysiska utseende men även deras egenskaper och hur de agerar och interagerar med varandra. Som tidigare nämnts är den faktiska tillhörigheten de fysiska attribut, som utseende, medan den symboliska tillhörigheten påverkas av de egenskaper som karaktären har, exempelvis mod, rättvishet och liknande (Nama, 2008:64). I användandet och analysen av både fysiska och symboliska attribut används semiotik för att se dolda betydelser, den symboliska framställningen är en sådan. Genom att titta på de tecken som finns kan man se att det framställs en annan (symbolisk) tillhörighet än den faktiska. Att se dessa underliggande och dolda betydelser är enligt Östbye (2004:66ff) en del av syftet med semiotiken. Genom att tidigare ha konstaterat att alla karaktärer i ”Aladdin” har de fysiska attribut som krävs för att de ska ingå i och bidra till den österländska stereotypen ska analysen övergå till den symboliska tillhörigheten.

Folkmassan, som är den första gruppen som nämnts och som tidigare analyserats efter deras faktiska tillhörighet, har till viss del även analyserats symboliskt. Denna grupp agerar som en massa vilket gör att de får ett kollektivt beteendemönster. Deras beteende är neutralt och de uttrycker ofta en känsla mer än en personlighet. Exempelvis när prins Ahmed tågar genom staden till palatset uppträder folket som en stor massa som hurrar på friaren. Att massan inte ges personlighet gör att den symboliska tillhörigheten inte blir så tydlig men inte heller gör anspråk på en annan tillhörighet eller skiljer sig från den faktiska.

Vakterna och köpmännen har många likheter vad det gäller sin framställning i förhållande till postkolonial teori. I beskrivningen av vakterna och handelsmännen finns vissa egenskaper nämnda. De egenskaper som är mest framträdande hos vakterna är framförallt aggressivitet, att de är våldsamma och skoningslösa medan handelsmännen är lättlurade och bedragare.

Dessa egenskaper framgår mycket tydligt genom hela filmen, inte minst i början. Redan i presentationen och första mötet med Aladdin visas vakterna som våldsamma och aggressiva. Eftersom tittaren ska stå på huvudkaraktärens sida framstår det som att Aladdin inte har något annat val än att stjäla för att överleva och därmed framstår vakterna som upprätthåller lagen som de våldsamma och skoningslösa utan förståelse för de sämre lottade.

Handelsmännens olika egenskaper ges i uttryck i olika scener i filmen, och med olika karaktärer vilket gör att dessa egenskaper är mer personligt kopplade. Handelsmannen som presenteras först för tittaren, framställs som en bedragare då han försöker sälja dåliga produkter till publiken. Aladdin stjäl frukt från en handelsman som framstår som lättlurad och Jasmine får nästan handen avhuggen av en annan som framstår som våldsam och skoningslös. Alla dessa egenskaper, vakternas och handelmännens, är egenskaper som Said (1978:110f) tar upp i koppling med västvärldens bild och porträttering av öst. Att karaktärerna får dessa egenskaper, och har en österländsk faktiskt tillhörighet förstärker bilden av ett barbariskt och primitivt öst. Said (ibid) menar att denna stereotyp som dessa karaktärer ingår i är just den som den postkoloniala teorin menar upprätthåller den image och bild som väst har om sig själv som en bättre civilisation genom att sätta öst som en sämre motsvarighet.

Textanalys tillåter mig att se bortom det faktiska till att se kopplingen till den postkoloniala teorin. Trots att helhetsbilden av Agrabah inte framstår som den negativa stereotyp den postkoloniala teorin menar att väst använder vid porträttering av öst finns starka inslag av dessa vid en djupare analysnivå.

Det är dock inte bara västerlänningar som har tillgång till Disneys filmer, utan även personer med österländsk etnicitet. Enligt Weigman (2009:163) kan en person med samma etnicitet som en uppenbart stereotypt framställd karaktär skjuta denna ifrån sig och identifiera sig med andra karaktärer med egenskaper som är lätta att identifiera sig med. Då alla karaktärer i filmen inte framställs som barbarer finns det utrymme för detta. Hayward (2010:385) menar att stereotyper även används för att vi ska identifiera oss med de karaktärer som inte blir tilldelade en tydlig stereotyp. Även om vi inte identifierar oss med hjälten, om han/hon har en annan etnisk tillhörighet, så gör stereotyperna att vi inte identifierar oss med de andra karaktärerna och således hamnar i samma normativa grupp som hjälten (ibid). Genom att vakterna och handelsmännen framställs som tydliga stereotyper väljer publiken bort dem i valet av vilken karaktär de identifierar sig med och istället vända sig mot huvudkaraktären, vilken vi ska titta närmare på i nästa stycke.

5.2.2 Symbolisk tillhörighet

Då folkmassan, vakterna och handelsmännen har samma faktiska som symbolisk tillhörighet är det en grupp som detta avsnitt kommer lägga fokus på, nämligen huvud- och bi-rollerna. De olika grupperna har samma symbolisk stereotyp som faktisk stereotyp genom sina attribut. Detsamma gäller dock inte huvudkaraktärerna och därför ska jag nu titta vidare på och analysera dessa med hjälp av Namas (2008) teori om symbolisk tillhörighet.

Karaktärerna i denna grupp, Aladdin, Jasmine, sultanen och Jafar, har alla samma faktiska tillhörighet som de andra karaktärerna i filmen. Genom sitt utseende (med mörk hy, hårfärg och ögonfärg) tillhör de den österländska etniciteten som resten av Agrabah.

På grund av Jafars framträdande roll i filmen har jag analyserat honom för sig tillsammans med denna grupp trots hans stora skillnader i förhållande till de andra tre. Jafars karaktär vill härska över Agrabah och få makt över staden. För att genomföra detta mål försöker han först få tag på lampan med anden i och när det första försöket misslyckas försöker han även gifta sig med Jasmine för att få makt. Han står ut från de andra genom sin kroppsform genom att vara smal, lång och ha spetsiga drag, men inte tillräckligt för att den faktiska tillhörigheten inte skall vara en österländsk etnicitet som de andra. Jafars egenskaper har stora likheter med vakternas. Han är maktgirig, ondsint och listig då han planerar hur han ska få makt och döda Aladdin för att få tag i lampan som kan uppfylla hans önskan. Då vakterna är mer våldsamma och utför Jafars order är Jafar hjärnan som planerar dåden. Dessa negativa egenskaper är, precis som vakternas, egenskaper som beskriver ett barbariskt öst enligt postkolonial teori (Said, 1978:110f). Precis som vakterna och handelsmännen passar Jafars symboliska tillhörighet även in i den österländska stereotypen.

Filmens huvudkaraktärer, Aladdin och Jasmine, är mer problematiska. Nama (2008:64) menar att precis som hudfärg, ansiktssymmetri och hårtexturer används för att dela in mäninskor i olika etniska grupper kan en grupp tillhöra en faktisk rastillhörighet men en helt annan symboliskt. I jämförelse med den helhetsbild och de mönster som finns och som man kan se med hjälp av textanalysen är Aladdin kategoriskt annorlunda. Hans egenskaper och handlingar gör att han står utanför den allmänna faktiska tillhörigheten, medan hans utseende gör att han på en denotativ nivå ändå tillhör denna. Genom att karaktärer sätts in i ett exempelvis vitt sammanhang och ges vita egenskaper blir han/hon symboliskt vit enligt Hall (2007:234). Precis som Hall menar Lunde (2010:55) om att det finns andra koder och

beteenden som ger någon dess tillhörighet. Aladdin, Jasmine och sultanen saknar alla de egenskaper som den typiska österländska stereotypen innehar enligt postkolonial teori (våldsamma, lata, ointelligenta m.m.) trots sitt tydliga österländska ursprung vilket ger dem en annan symbolisk tillhörighet.

Vithet ses som något ospecifikt, omärkt och universellt, och känns inte igen som en ras vilket innebär att vita även kan representera alla människor, vithet har ensamrätt på universell representation, och ges en karaktär inte en ras antas denna vara vit menar Dyer (2005:2, 45). Man kan därför hävda att dessa tre karaktärer, Aladdin, Jasmine och sultanen, är de karaktärer som publiken ska identifiera sig med och därför blir vita, men vidare analys krävs för att avgöra om Aladdin, Jasmine och sultanen uppfyller de attribut och koder som krävs innan en slutsats kan dras då det är en problematisk fråga.

Under kolonialismen beskrevs ”främlingar” med karakärsdrag som var annorlunda från kolonialisternas och de följde enligt Kullander (2005:30) modellen ”You know who you are by telling who you are not”. Detta kan appliceras på filmens huvudkaraktärer då de genom att inte ha typiska österländska attribut och egenskaper blir västerlänningar. Hall (2007:234ff) menar att stereotyper ofta består av binära motsatser vilket man kan se en likhet med då Aladdin och Jasmine (och till viss mån sultanen) framställs som modiga, intelligenta och civiliserade. Detta är egenskaper som Hall (2007:243) och Nama (2008:64) menar är kopplade till vithet, till skillnad från det ociviliserade öst. Aladdins mod gestaltas bland annat i scenen då prins Ahmed ska fria till Jasmine. Aladdin går då emellan och tar prinsens piska då denne ska straffa två barn som kommer i vägen för honom.

Aladdins fysiska och mentala överlägsenhet gentemot både vakterna och Jafar gör att dessa två sidor passar in i de binära motsatspar som Hall (2007:243) talar om, de civiliserade mot de barbariska där det vita dominerar och segrar. Detta gestaltas genom hela filmen, från börja till slut. I första mötet med Aladdin överlistar han vakterna både genom sina akrobatiska rörelser och sina flyktvägar. Richard Dyer skriver i *White* (2005:44) att framför allt i postkoloniala kontexter som denna garanterar vithet privilegium, vilket föregående mening kan ses som ett exempel på.

Vad det gäller problemet med att identifiera sig med karaktärer som tidigare nämnts menar Dyer (2005:1f) att andra etniciteter eller raser bara kan stå för sin grupp medan vita kan representera människor/människan i stort då de är ”non raced”. Publik med österländsk

etnicitet kan enligt denna teori identifiera sig med huvudkaraktären trots att den har en vit etnicitet (symboliskt vit i detta fall).

5.3 Etnicitet och roll

Den postkoloniala teorin tar även upp begreppet ”vi” och ”dem” (Loomba, 2008). I förhållande till filmen finns det två sätt att titta på detta, porträtteringen av öst i filmen gentemot en västerländsk publik och porträtteringen av symboliskt österländska karaktärer och symboliskt västerländska. Som tidigare nämnts kan man se förhållandet mellan gruppen Aladdin, Jasmine och sultanen och de andra invånarna som två olika sidor i ett binärt motsatspar. Enligt Loomba (2008) porträtteras ”vi” som de civiliserade medan ”de” porträtteras som barbarer. I detta fall blir då Aladdin, Jasmine och sultanen ett västerländskt ”vi” som publiken identifierar sig med medan de stereotypt österländskt framställda karaktärerna som Jafar, vakterna, handelsmännen och till viss del även den resterande lokalbefolkningen blir ”de andra”. Genom att ha makten att beskriva en annan person har man även kontrollen att visa hur denne porträtteras enligt Landström (2001:12).

I detta fall har Disney som ett västerländskt företag makten och kontrollen över representationen av öst och i enighet med den postkoloniala teorin om att väst ser sig själv som överlägsen civilisation (Said, 1978) porträtteras öst som barbarisk och mindre utvecklad. Som tidigare nämnts gäller detta dock inte den generella framställningen av kulturen eller hela folket utan vissa grupper och sekvenser i filmen.

Vakterna, handelsmännen och Jafar är de som representerar den barbariska, våldsamma och sluga sidan som enligt den postkoloniala teorin representerar öst. Jafar och vakterna är även de karaktärer som upplevs stå mot de goda huvudkaraktärerna Aladdin samt Jasmine genom att försöka döda Aladdin för att få tag på lampan och förslava Jasmine och sultanen då han fått makt genom lampan.

5.3.1 Karaktärens roll

Något som kan påverka bilden och framställningen av en karaktär är den roll som den har i förhållande till handlingen. Enligt Rönnberg (2001:113f) använder Disney egenskaper som girighet, pengafixering, självviskhet och våld vid framställningen av onda karaktärer. De goda karaktärerna står i motsats till de onda och har egenskaper som är motsatsen till de ondas (ibid). Egenskaperna kan vara att vara osjälvisk, modig, omtänksam m.m. (ibid).

Applicerar vi denna teori på ”Aladdin” visar det att vakterna, Jafar och i viss mån handelsmännen till och från visar tecken som tyder på att de är de onda karaktärerna, vissa mer än andra. Jafar planerar på flera olika sätt att ta över makten över Agrabah och i flertalet av dessa planer ingår mord. Vakterna använder ofta våld och jagar Aladdin vid flera tillfällen samt försöker mörda honom. Handelsmännen försöker locka till sig kunder med dåliga produkter samt är skoningslösa mot de som inte kan betala.

De goda blir istället Aladdin, Jasmine och sultanen. Aladdin agerar gott genom att hjälpa andra och visa medlidande för de som har det svårt. Trots att han själv är hungrig och har stulit mat för att överleva ger han maten till två barn som även de svälter. Han är intelligent och överlistar gång på gång väkterna. Han är även rättvis och inser sina misstag, vilket gör att han använder sin sista önskan till att frigöra anden trots att den istället kunde gjort honom till prins så att han kunde gifta sig med Jasmine. Aladdin är även fattig, en ”underdog”, vilket även det är något som Disney använder sig av då de porträtterar goda karaktärer för att väcka medlidande hos publiken (ibid).

Det finns ett tydligt mönster och parallell mellan den postkoloniala teorins egenskaper för vita perspektiven österländska karaktärer i förhållande till de onda och goda kriterierna som Rönnberg talar om. Hon (2001:113f) talar även om dessa karaktärer som varandras motsatser, vilket även Halls (2001, 2007) binära motsatser handlar om då han talar om väst och öst. Den stereotypa bild som förstärker den postkoloniala teorin kan även påverkas av de egenskaper som onda och goda karaktärer ges. Vita karaktärer porträtteras enligt Dyer (2005) med positiva egenskaper, samma som de goda karaktärerna och därför är det lätt att de goda karaktärerna blir symboliskt vita oavsett deras faktiska etnicitet. Likadant är det med bilden av öst, där österländska egenskaper är negativa och sammanfaller med de negativa egenskaperna som ges till onda karaktärer i Disney. Som tidigare nämnts menar Rönnberg (2001) dock att barn analyserar film annorlunda än vuxna, de har mer fokus på nuet istället för vuxnas fokus på framtiden. Hon menar att det finns risk för överanalys från de vuxnas sida, att barn i själva verket förknippar händelser i film mer till exempelvis relationer i nuet än till framtida händelser.

Den symboliska tillhörigheten som redan från början är problematisk blir påverkad av fler än en aspekt, nu både den etniska och den goda vilket gör att det är svårt att fastställa huruvida karaktären porträtteras som västerländsk eller österländsk. Stereotypen om ”den andre” går lätt ihop med stereotypen om ” den onda” och ”vi” går ihop med ”den goda”, därför kan det

vara svårt att skilja på dessa två.

Enligt Nama (2008:43) legitimeras sociala och sexuella gränser mellan raser och det finns en rädsla för blodsblandning mellan olika karaktärer i Amerikansk film. Detta kan vara ytterligare en förklaring till varför inte bara Aladdin, som huvudkaraktär, blir vit utan även Jasmine. Eftersom de blir ett par till slut behöver båda framställas som symboliskt vita för att olika blod inte ska blandas och bryta den etniska renheten ifall de skulle få barn tillsammans.

6. Diskussion

Det är mycket i uppsatsen som går att spekulera kring och därför kommer jag i följande stycke, innan slutsatserna tas upp, diskutera dessa ämnen. De stora diskussionsämnena är hur tittaren påverkas av den stereotypa bilden och problematiken mellan att öst och väst enligt den postkoloniala teorin har onda respektive goda egenskaper.

Att onda karaktärer ges samma egenskaper som den postkoloniala teorin menar att västvärlden ger till österlänningar problematiserar verkligen frågan kring vilken påverkan karaktärernas roller (god eller ond) har på den etniska framställningen. Enligt den postkoloniala teorin framställs alla onda karaktärer som barbariska och våldsamma, ointelligenta och självиska, vilket är negativa egenskaper och ges till onda karaktärer. Antingen blir detta en bekräftelse på den postkoloniala teorin; att öst porträtteras negativt och väst positivt av västvärlden för att upprätthålla västvärldens makt, och att kolonialismen fortfarande påverkar världen genom stereotyper. Eller så blir det istället en problematisering kring huruvida alla karaktärer i filmen är menade att visa en österländsk kultur och att det inte handlar om symboliskt västerländska karaktärer som kämpar mot ett barbariskt öst. Baserat på de egenskaper som Dyer (2005) och Nama (2008) ger vita karaktärer, och de egenskaper som Said (1978) ger österländska karaktärer är Aladdin, Jasmine och sultanen symboliskt vita och västerländska får man dock anta att det handlar om två olika symboliska etniciteter istället för en.

Problem uppstår då barn tittar på filmen. Antingen förstår de kopplingen mellan att det är en ensidig beskrivning av en grupp människor eller så tror de att alla människor som befinner sig i denna del av världen beter sig som de gör i filmen. Eftersom huvudkaraktärerna är gjorda för att vi ska identifiera oss med dessa kan detta tänkas göra barnen ser sig själva som hjältarna och de andra karaktärerna som de våldsamma österlänningarna.

Richard Dyer (1993) menar att porträtteringen av sociala grupper i populärkultur bidrar till att forma och förstärka den stereotypa bild som den berörda gruppen har. Varför är då detta viktigt? Den bild som presenteras i populärkulturen hjälper till att bygga upp våra referensramar. Dyer (ibid) talar även om att hur människor presenteras i populärkulturen påverkar hur andra ser på dem och hur de ser på sig själva, och hur vi behandlar andra beror på hur vi ser på dem, vilket kommer från representationer. Vårt referensmaterial och den bild som presenteras i media påverkar alltså hur vi agerar och möter människor, därför är det viktigt att analysera hur stereotyper framställs, speciellt i media som riktar sig till barn. Har man inte information om eller erfarenhet av olika etniciteter kan detta bidra till publiken i detta fall tror att österlänningar beter sig som de gör i ”Aladdin”.

Enligt analysen ovan framställs de goda karaktärerna i filmen, Aladdin, Jasmine och sultanen enligt postkoloniala teorin som vita. Vi har lättare att identifiera oss med dessa goda karaktärer än de våldsamma och onda, inte bara genom att filmen är gjord ur de godas synvinkel utan även för att de har egenskaper som ligger närmare oss, närmare än de tydligt stereotypa karaktärer vilket vi enligt Weigman (2009:163) har lätt att skjuta ifrån oss.

Helhetbilden av filmen ger inte en negativ beskrivning av östvärlden, vilket tidigare har behandlats i analysdelen. Den allmänna beskrivningen av miljön, lokalbefolkningen och kulturen är mystisk, vacker och magisk. Kläderna, hattarna och skorna är något som är starkt återkopplat till denna kultur. Genom att porträttera karaktärerna med detta utseende ges tittaren delar till sin referensram; fezer, turbaner och harembyxor hör ihop med den österländska kulturen, ett tydligt exempel på vad Björkvall (2012:312) menar med att vissa fysiska attribut är knutna till vissa kulturer eller stereotyper.

I analysdelen tar jag kort upp Rönnbergs syn på skillnaden mellan barn och vuxnas analys av film. Egenskaper som enligt den postkoloniala teorin tyder på en negativ framställning av öst kan i en annan kontext betyda någonting annat. Tecken i filmen som analyseras som negativa beror enligt Rönnberg (2001) på att vuxna och barn har olika förhållningssätt och att vuxna har svårt för att sätta sig in i barns perspektiv. Rönnberg menar till skillnad från Saids postkolonialism att filmerna inte påverkar barn negativt då de inte analyserar filmen likadant, de analyserar utifrån nuet istället för vuxnas framtidstänkande. Vilket blir ett tydligt exempel på hur kontexten påverkar tolkningen av tecknet.

Stereotyper behövs i filmer för att publiken lätt ska hänga med i handlingen och veta vilka

karaktärerna är utan att filmskaparen måste ägna tid åt att presentera dem, precis som Manchel (1973) menar är filmen därför ofta beroende av stereotyper för att förmedla information om en karaktär. Den kritik som jag riktar mot stereotyper i filmer är inte riktad mot användandet av stereotyper utan själva framställningen av dessa. Om det istället läggs med fokus på stereotyper kring olika sorters roller, istället för olika etniciteter, kan man komma ifrån den rasdiskussion och de ensidiga bilderna av andra folkslag och därmed ges inte negativa referensramar till bland annat barn som tittar på filmen.

7. Slutsatser

Syftet med denna uppsats var att analysera hur Disney använder sig av stereotypa karaktärer i filmen ”Aladdin”. Jag ställde upp huvudfrågeställningen ”hur används stereotyper i ”Aladdin”?” och för att besvara frågeställningen satte jag även upp fyra delfrågor kring hur kulturen/stereotypen porträtteras, vilka faktiska stereotypa grupper som finns, huruvida det finns symbolisk tillhörighet som skiljer sig från den faktiska och till vilken grad karaktärerna porträtteras efter etnicitet i förhållande till deras roll.

Mellanösterns kultur och stereotyp porträtteras olika beroende på hur djupt in i filmen man analyserar. Den generella bilden av kulturen och staden Agrabah framställs som vacker, mystisk och magisk. Folket, då menar jag nu framför allt folkmassorna, i Agrabah har liknande kläder, hår, ögonfärg och hudfärg vilket gör att de enligt Lindgren (2009:91) och Weigman (2009:159) har de likheter som gör att de bildar en stereotyp grupp. Deras utseende, framförallt hudfärg och klädsel, gör att de passar in i den faktiska österländska stereotypen. De bär bland annat harembyxor, fezer och turbaner vilket är förknippat med öst. Deras brist på gestaltad personlighet, då de agerar i grupp och gestaltar känslor snarare än egenskaper, gör att den symboliska tillhörigheten inte blir tydlig.

Den blomstrande och vackra bild som ges av staden går emot den ociviliserade bild som Edward Said (1978) menar att västvärlden ofta ger av öst. På ett generellt plan framgår inte det förtryck som postkolonial teori menar att väst utövar över öst och inte heller de negativa egenskaper som Saids Lord Cromer (1978:110f.) talade om att österlänningar har.

Den djupare analysen av olika scener visade på att det ändå förekommer negativa framställningar av österlänningar i filmen. Framförallt handelsmän och vakter porträtterade en våldsam och skoningslös bild av den österländska barbaren som både Said (1978) och Hall

(2001, 2007) menar att väst använder för att porträttera öst med. De egenskaper som dessa karaktärer har framställs öst som en motsats till den civiliserade västvärlden.

På frågan om vilka faktiska stereotypa grupper som förekommer i ”Aladdin” kan man dela in detta på olika sätt. Den stora faktiska stereotypa gruppen ingår alla i, den österländska stereotypen. Den faktiska tillhörigheten bestäms utifrån karaktärernas fysiska attribut såsom klädsel och utseende (Nama, 2008:64). Eftersom alla karaktärer delar dessa attribut i filmen (både folkmassan, handelsmännen, vakterna, Aladdin, Jasmine, sultanen och Jafar) ingår de alla i denna faktiska stereotyp.

Den symboliska tillhörigheten, som bestäms av karaktärens egenskaper och beteende (Nama 2008:64), är samma som den faktiska stereotypen i de flesta fall i filmen. Vakterna, handelsmännen, och som tidigare konstaterats, folkmassorna delar samma symboliska tillhörighet som faktiska. Vakterna och handelsmännen blir symboliskt österländska genom att de har de egenskaper som enligt Said (1978:110f) är typiska för den västerländska framställningen av öst i den postkoloniala teorin. Dessa egenskaper är bland annat att de är våldsamma, skoningslösa, aggressiva, listiga och omoraliska i sitt handlande.

Dessa egenskaper har även Jafar, vilket gör att även han blir symboliskt österländsk. Att karaktärerna får dessa egenskaper, och har en österländsk faktiskt tillhörighet förstärker bilden av ett barbariskt och primitivt öst och gör enligt Said (1978:110f) att den image och bild väst har om sig själv som en bättre civilisation upprätthålls genom att sätta öst som en sämre motsvarighet.

Filmens huvudkaraktär och stora biroller, Aladdin, Jasmine och sultanen, är mer problematiska när det gäller den faktiska och symboliska tillhörigheten. Både Hall (2007:234) och Lunde (2010) talar om att det finns andra koder och beteenden som ger någon en tillhörighet. Genom sitt utseende ingår de alla tre liksom de andra karaktärerna i den faktiska österländska tillhörigheten och stereotypen, men hos dessa karaktärer förekommer en annan symbolisk tillhörighet. De saknar alla de egenskaper som den österländska stereotypen har utifrån en postkolonial teori.

Enligt Dyer (2005:45) antas en karaktär vara vit om den inte ges en annan ras (vithet ses som det universella och omärkta) och kan representera alla människor. De har även egenskaper som till exempel intelligens och mod vilket enligt Hall (2007:243) är egenskaper som är kopplade till vithet. Min textanalys av filmen ”Aladdin”, utifrån de teorier som jag har använt,

visar på att Aladdin och Jasmine har en annan symbolisk tillhörighet. Detta framgår genom t.ex. att deras egenskaper skiljer sig från de andras och genom att de andra karaktärerna överdrivs. Eftersom vita representerar flera olika människor och är ”non raced” enligt Dyer (2005:1f) gör detta att en publik med samma etniska tillhörighet som vissa av de tydligt stereotypa karaktärerna kan ta avstånd från denna grupp och istället välja att identifiera sig med huvudkaraktärerna och deras egenskaper.

Den sista delfrågan som jag tog upp var i vilken grad karaktärernas etnicitet porträtteras i förhållanden till deras roll. De slutsatser som kan dras ur analysen är framför allt att egenskaper som beskriver öst och vita karaktärer samt de egenskaper som beskriver goda och onda karaktärer har väldigt stora likheter. De österländska egenskaperna, som väst ger öst enligt den postkoloniala teorin och de negativa egenskaperna som beskriver en ond karaktär i Disney enligt Rönnberg (2001:113f) är samma egenskaper. Detsamma gäller för de vita egenskaperna och de egenskaper som ses som goda enligt Rönnberg (ibid). De negativa egenskaperna (våldsamhet, aggressivitet, list, girighet, maktbegär m.fl.) som både de onda och österlänningar ges och de positiva egenskaper som vita och goda ges, gör att det kan ses som en parallell mellan vitt och gott, öst och ont.

Eftersom egenskaperna hör till både framställningen av öst och onda karaktärer samt framställningen av vita och goda karaktärer är det svårt att fastställa hur stor påverkan de har på varandra.

Problematiken kring karaktärernas egenskaper och faktiska och symboliska tillhörighet ger ett stort utrymme för fortsatt forskning inom detta ämne. Man kan göra djupare studier och analysera karaktärernas utseende noggrannare eller göra en bredare studie med flera olika studieobjekt för att ge en mer generell överblick över problemet.

Jag har dessutom utelämnat vissa karaktärer för att kunna gå djupare in på de mänskliga karaktärerna. Anledningen till att vissa karaktärer som djuren och anden inte kommer analyseras i denna uppsats beror på två olika saker. Djuren har ingen framgående etnicitet på ett denotativt plan och anden framställs genom en stor mängs stereotyper då han har förmågan att ändra sin karaktär. Båda dessa grupper skulle dock vara ett bra underlag för fortsatt forskning inom ämnet och man kan även här titta mer på den etnicitet som dessa karaktärer representerar.

Referenslista

Böcker

Bell, Elizabeth, Haas Lynda & Sells, Laura (1995). *From Mouse to Mermaid: the politics of film, gender, and culture*. Bloomington: Indiana University press.

Bernstein, Matthew & Studlar, Gaylyn (1997). *Visions of the east: orientalism in film.* London: Tauris.

Björkvall, A. (2012). ”Visuell textanalys” i Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Dyer, R. (1993). *The matter of images*. New York: Routledge.

Dyer, R. (2005). *White*. London och New York: Routledge.

Ekström, M. & Larsson, L.(2012). *Metoder i kommunikationsvetenskap*, 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ekström, M. (2008). *Mediernas språk*. Malmö: Liber.

Eriksson, C., Eriksson Baaz, M. & Thörn, H.（1999). *Globaliseringens kulturer*. Nora: Nya Doxa.

Giroux, Henry A. & Pollock, Grace (2010). *The mouse that roared: Disney and the end of Innocence*. Maryland: Rowman & Littlefield.

Gripsrud, J. (2002). *Mediekultur/Mediesamhälle*. Göteborg: Daidalos.

Hall, S. (2001). *Representation - Cultural representations and signifying practices.* Glasgow : The open University.

Hall, S. (2007). *“Spectacle of the ’Other’”*, i Stuart Hall, *Representation – Cultural Representations and Signifying Practices*. London, Thousand Oaks och New Delhi: Sage Publications.

Hayward, S. (2010). *Cinema Studies – Key Concepts, tredje reviderade upplagan*. London

och New York: Routledge.

Hinton, P.(2003). *Stereotyper, kognition och kultur*, Övers. Sara Stålfors. Lund: Studentlitteratur.

Kullander, V. (2005). *Att skildra De Andra: om rasism och elitens användande av etnicitet i massmediediskursen* (C-uppsats). Lunds universitet: Sociologiska institutionen.

Landström, C. (2001). *Postkoloniala texter*. Stockholm: Federativ.

Lindgren, S. (2005). *Populärkultur – teori, metod och analyser*. Malmö: Liber.

Lindgren, S. (2009). *Populärkultur- Teorier, metoder och analyser.* Malmö: Liber.

Loomba, A. (2005). *Kolonialism/postcolonialism*. Stockholm: Tankekraftförlag.

Lunde, A. (2010). *Nordic Exposures, Scandinavian Identities in Classical Hollywood Cinema*. Seattle och London: University of Washington Press.

Manchel, F. (1973). *Film study: a resource guide*. New Jersey: Rutherford.

Nama, A. (2008). *Black Space – Imagining Race in Science Fiction Film*. Austin: University of Texas Press.

Pickering, M. (2001). *Stereotyping: the politics of representation*. Basingstoke: Palgrave.

Rönnberg, M. (2001). *Varför är Disney så populär?* Edsbruk: Akademitryck AB.

Said, E. (1978). *Orientalism*. Stockholm: Ordfront förlag.

Weigman, R. (2009). *Race, Ethnicity and Film,* i John Hill och Pamela Church Gibson, *Film Studies; Critical Approaches*. Oxford: Oxford University Press.

Østbye, H.(2004). *Metodbok för medievetenskap*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.

Internet

Disney insider, “Aladdin”. Hämtad 2013-01-26 från http://Disney.go.com/Disneyinsider/mobile/history/movies/Aladdin

Film

Aladdin (DVD). Produktionsbolag: Walt Disney Pictures (USA, 1992)
Regi: Ron Clements & John Musker